

JAARBOEK

VAN HET

EUROPEES

GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- EN

PENNINGKUNDE

20
15

INHOUDSTAFEL

Verantwoordelijken van het EGMP	I
Afdelingen van het EGMP	II
Verslag van de AV van het EGMP FV (30/V/2015)	VI

Luk BEECKMANS, Jean-Pierre PARENT & Nico DE BROUWER	
Kleine denieren op de Kapellekouter in Kruishoutem	1
Linda EVERAERT	
Een medaille van de Jacobietenbeweging nader bekeken: het Atterbury-complot en de <i>Unica Salus</i>	9
Raf VAN LAERE	
Het muntschattencomplex van Nieuwerkerken uit het begin van de 19 ^{de} eeuw	21
Pierre DEGEL	
De Tiense vrijwilligers van 1830 in de geschiedenis en de numismatiek	81
Jan MOENS	
De Latijnse Muntunie – analyse van de oprichtingsakte <i>dd^o 23/XII/1865</i>	103
Huguette TAYMANS	
Een gouden medaille op het driejaarlijks salon te Gent in 1880	127
Huguette TAYMANS	
Het hergebruik van Gentse noodmunten	133
Yvo DE CRAEMERE	
Een plakiet met een Sino-Belgische geschiedenis	151
Joris FREDERICKX	
Maak je eigen muntstempel! – Kies je eigen muntontwerp!	163

Laurens AERNOUT

Het muntteken op de 1 frank-stukken van Albert II 197

Jan MOENS

De numismatische geschiedenis tot 1900 van platina
en aanverwante metalen – Tweede aanvulling 201

RECENSIES

J.-Cl. MARTINY, *Het munthuis in Gent 768-1584* (Aimé HAECK) –
H. VANHOUDT, *De munten van de Bourgondische, Spaanse en
Oostenrijkse Nederlanden 1434-1830* (René WAERZEGGERS) –
W. GEETS, *Rekenmunt en klinkende munt in de Zuidelijke
Nederlanden 13de tot 18de eeuw* (Bert VAN BEEK) 205

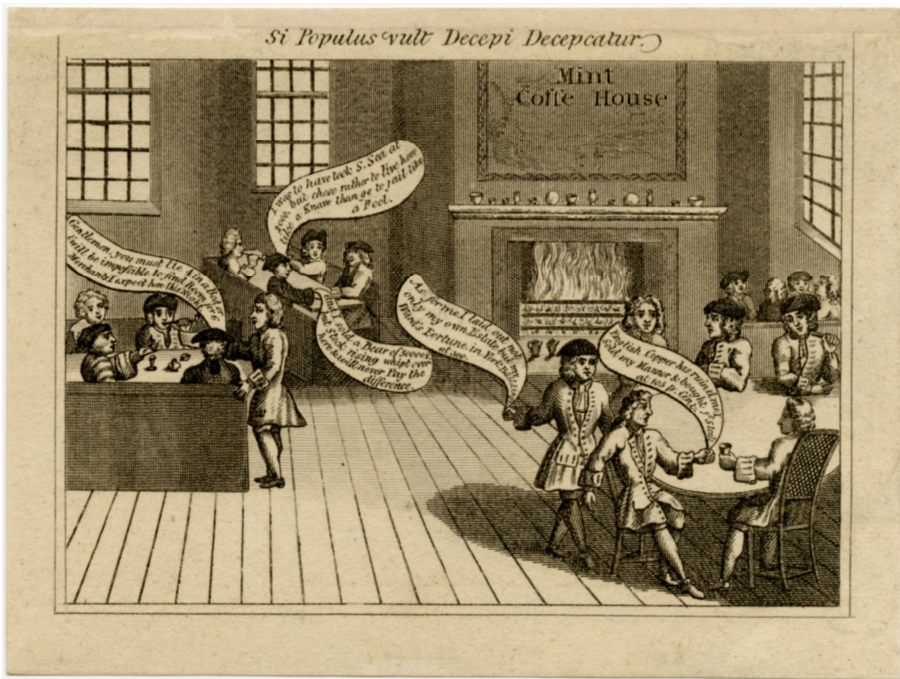

EEN MEDAILLE VAN DE JACOBIE TENBEWEGING NADER BEKEKEN: HET ATTERBURY-COMPLOT EN DE *UNICA SALUS*

Linda EVERAERT

DE JACOBIE TENBEWEGING ^[1] is in 1688 in Groot-Brittannië ontstaan na de troonsovername van Willem III (van Oranje) en Mary (oudste dochter van koning James II). De aanleiding hiervan was dat koning James II (van het huis Stuart) zich had bekeerd tot het katholicisme en dat de geboorte van zijn enige zoon James III nogal omstreden was. Hij ging met de koninklijke familie in ballingschap in Frankrijk. Na Willem III en Mary kwam Anne (de jongste dochter van James II) aan de macht. Na haar overlijden in 1714 werd George I van Hannover (van het huis Brunswick) koning van Groot-Brittannië.

Van 1688 tot 1807 heeft de Jacobietenbeweging geprobeerd om de Stuarts terug op de troon te plaatsen.

*Si 'Populus vult Decepti Deceptatur – anonieme gravure uit 1720 (British Museum)
Als mensen misleid willen worden, dan zullen ze misleid worden*

^[1] Zie artikel *De Jacobietenbeweging: Medailles van een Propagandaoorlog* (deel 1 t.e.m. 3) in *De Muntmeester* 2013.

Aanleiding tot het complot

Eén van deze pogingen werd ondernomen na de *South Sea Bubble*, de aller-eerste aandelencrash in 1720 in Londen, waarin bijna heel Engeland verzwolg.

Toen George I van Hannover in 1714 aan de macht kwam, namen verschillende ministers ontslag. De Tories^[2], die op dat ogenblik de regering leidden, moesten hun ideeën aanpassen aan het Hannoveriaans bestuur. Koning George I van zijn kant kon de vooroordelen die de Tories van hem hadden niet negeren, waardoor de Tories plaats moesten maken voor de Whigs partij. Dit had een serieuze impact op politiek en sociaal vlak in Groot-Brittannië. Een aantal ministers gingen in ballingschap, en de eerste minister van Groot-Brittannië, Robert Harley, werd opgesloten in de Tower, samen met de secretaris van Defensie, George Granville, en Tory leider, Henry St. John. Zij hadden nochtans een belangrijke rol gespeeld tijdens de onderhandelingen van het Verdrag van Utrecht in 1713^[3] waardoor een einde werd gemaakt aan de Spaanse Successieoorlog.

Koning George I was een echte potentaat die eigenlijk de macht niet wou delen met de Britse politieke partijen (Tories en Whigs), en hij zorgde ervoor dat veel van zijn vrienden een plaats in de nieuwe Whigs regering kregen.

Oprichting van de *South Sea Company* en de aanleiding van de *South Sea 'Bubble'*

De *South Sea Company* werd in 1711 opgericht door Robert Harley en John Blunt, en leverde slaven aan de Zuid-Amerikaanse kolonies via het Asiento-contract dat er voor zorgde dat Groot-Brittannië het monopolie verkreeg om slaven van Afrika naar Zuid-Amerika te exporteren. De Britten, zoals Raleigh en Drake (de Gouden Eeuw ten tijde van Elizabeth I), droomden ervan om successen te boeken in Zuid-Amerika en betaald te worden in Spaans edel metaal.

De nationale schuld in Groot-Brittannië, die op dat ogenblik €9 miljoen bedroeg, werd in de *South Sea Company* opgenomen (eigenlijk bestond het hele kapitaal van de *South Sea Company* uit schulden). Vanaf december 1719 kon er ingetekend worden op de aandelen op voorwaarde dat de regering ontlast werd van de nationale schuld die op 25 jaar moest afbetaald zijn.

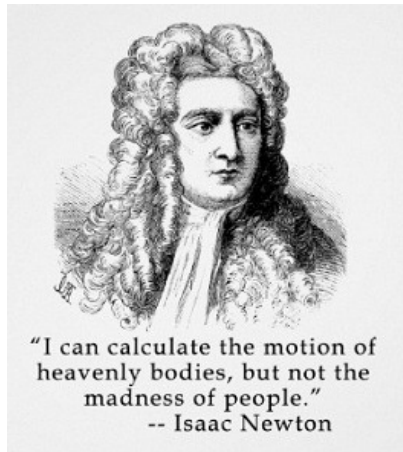
[2] De term Tory en Whigs komt uit de tijd van de *Exclusion Bill*-crisis (1678-1681). De Whigs (liberalen) waren voor een uitsluiting van James II en VII van de Engelse, Ierse en Schotse troon. De Tories (conservatieven) waren tegen een dergelijke uitsluiting. Beide namen (Whigs en Tories) waren scheldnamen: een *whiggamor* was een veedrijver en een *tory* was een Ierse term voor een misdadiger.

[3] Het Verdrag van Utrecht bestond uit verschillende verdragen, waarbij Groot-Brittannië uitbreiding kreeg van het koloniaal gebied in de vorm van Gibraltar en Minorca, en waarmee het de toegang tot de Middellandse Zee beheerste. Ook kwam een aantal Franse koloniën in Noord-Amerika aan Groot-Brittannië toe, met name Newfoundland, Acadië en het gebied van de Hudsonbaai.

De *Bank of England* deed een poging om de *South Sea Company* uit te kopen, maar mislukte.

Vanaf dan werden partijgeschillen opzij gezet, allemaal in de hoop om snel rijk te kunnen worden.

Londen werd het centrum voor het verhandelen van deze aandelen, en de koersen gingen pijlsnel de hoogte in. De aandelenmarkt werd overspoeld met *South Sea Company*-aandelen die des te sneller van eigenaar wisselden naarmate de koersen stegen. De waanzin rond deze aandelen ging zelfs zo ver dat mensen een lening afsloten om aandelen te kunnen kopen, met alle gevolgen vandien.

Isaac NEWTON 1643-1727
South Sea Company-aandeelhouder in 1720

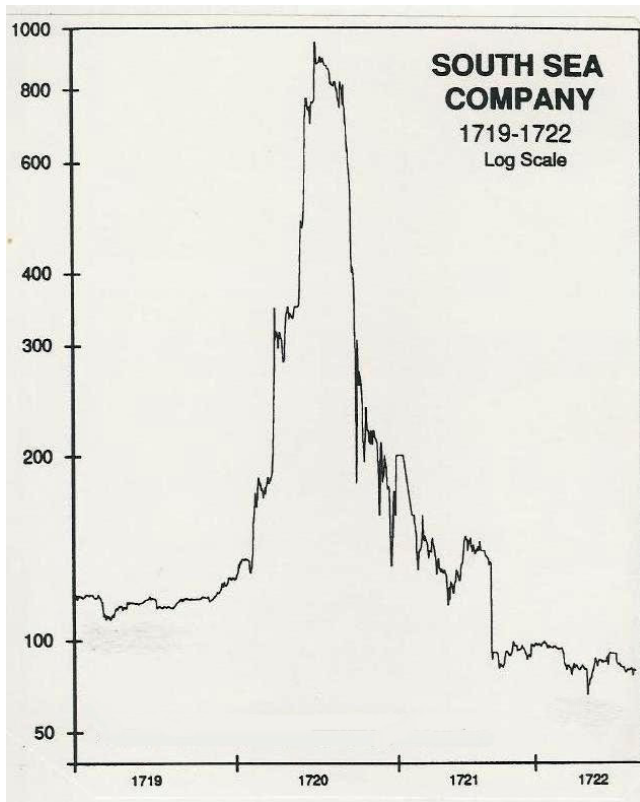
George I en zijn entourage bezaten ook aandelen, maar net vóór ze voor zes maanden naar Hannover vertrokken, verkochten zij hun aandelen. Het geld werd naar een rekening in Hannover getransfereerd.

In de loop van januari 1720 was het *South Sea Company*-aandeel van € 100 naar € 128 gestegen. Binnen de kortste keren steeg de koers nog verder, zodat in augustus het aandeel een hoogtepunt had bereikt van € 1000. Daarna daalden de aandelen in zo'n snel tempo dat een aandeel binnen de kortste keren nog amper £150 waard was. Vele aandeelhouders zagen hun geld in rook opgaan, met een financiële impasse als gevolg (*Bursting of the Bubble*).

Er volgde een parlementair onderzoek dat de oorzaak van de aandelenrash moest achterhalen. Al snel bleek dat er onbetaalde aandelen waren uitgedeeld en dat George I, de koninklijke familie, George's minnaressen en vele Whigs parlamentsleden onder deze begunstigden vielen. Dit had tot gevolg dat de woede van de gedupeerden zich voornamelijk op George I en zijn entourage richtte.

South Sea Exchequer Bills dd. 7 juni 1720 (British Museum)

Prijzevolutie van de South Sea-aandelen van 1719-1722

Deze satirische medaille van Christian Wermuth illustreert perfect de waanzin rond de *South Sea Company*-aandelen.

Vz Een man blaast papier weg met een blaasbalg en roept **WER KAVFT AC-TIEN**, wie koopt er aandelen?

WER SICH DV RCH DIESEN WIND DEN GELDGEITZ LAESSET FVHREN | SEY KLVG.V.WIZIG IN | VERKEHREN

Wie laat zich, in zijn verlangen naar geld, leiden door de wind – Wees behoedzaam en voorzichtig in uw transacties

Kz Een hond laat vanop een brug een bundel papier in de beek vallen wanneer hij zijn weerkaatsing in het water ziet

DER KAN VERWIRRVNGS VOLL | SEIN HAAB.V.GVTH VERLIEREN | SOLL DICH ESOPHI HVND | NICHT LEHREN • | 1720

In deze verwarring zal hij zijn haven en goed verliezen – Heb je geen les geleerd uit de fabel van de hond van Aesopus^[4] – 1720

Zilver – Ø 34 mm (Hawkins 58; Adams 18; Attwood & Powell 8)

Het complot

De term *Bubble* was een terechte benaming, want de ineenstorting van de koers van het aandeel betekende een financiële adering voor vele mensen, en was de aanleiding tot chaos en rellen in Londen. De bisschop van Rochester, Francis Atterbury^[5], was een fervent Jacobiet. Hij wilde van deze tegenslag gebruik maken om de Britse troon terug op te eisen voor de Stuarts. Er werden geheime brieven uitgewisseld tussen James III en Francis Atterbury die via de Ierse geestelijke George Kelly werden gesmokkeld.

^[4] *De Hond en zijn weerkaatsing* is een fabel van Aesopus, waarin de hond met een stuk gestolen vlees in zijn muil wegloupt. Wanneer hij de beek oversteekt, ziet hij zijn reflectie in het water. In de veronderstelling dat dit een andere hond is met een nog groter stuk vlees, begint hij te blaffen, waardoor zijn stuk vlees in het water valt. Moraal van deze fabel: wie alles begeert, zal uiteindelijk alles verliezen.

^[5] Bisschop Francis Atterbury genoot tijdens de regeringsperiode van Koningin Anne enige bescherming, maar na haar overlijden werd hij door de Hannoveraers gewantwoord.

Francis ATTERBURY, bisschop van Rochester (1663-1732)

Aangemoedigd door de algemene ontevredenheid in Engeland, de onpopulariteit van de Hannoverers, en het feit dat op hetzelfde ogenblik een nieuwe Stuart (prins Charles, zoon van James III) was geboren, begonnen de Jacobieten met het smeden van een complot. Er werden plannen gemaakt om de Tower en de Koninklijke Munt in te nemen en de koninklijke familie gevangen te nemen.

Maar alvorens er een opstand kon komen, moest er geld zijn om wapens te kopen. Er werd geld geleend bij Frankrijk, Spanje, Schotland en de paus. De Stuarts gaven zelfs hun juwelen in onderpand.

Atterbury en zijn kompanen probeerden troepen te verzamelen die aanvankelijk uit Ierland, Spanje en Frankrijk kwamen. Een groot deel van de huursoldaten in die landen waren voornamelijk Ieren, Schotten en Engelsen die ook trouw hadden gezworen aan de Spaanse en Franse koning.

Gevolgen

Begin 1721 besliste Atterbury dat de tijd was aangebroken voor actie, maar pas in 1722 (nadat de plannen een paar keer waren gewijzigd) kreeg hij groen licht van James III. Net op dat ogenblik had John Erskine, die al een aantal keren van politiek kamp was gewisseld, het complot verraden aan de nieuwe eerste minister Walpole (Whigs) vooraleer hij definitief naar het kamp van James III overliep. George Kelly had vóór zijn arrestatie net op tijd de bezwarende brieven die in zijn bezit waren, kunnen verbranden, maar dat nam niet weg dat er zware verdenkingen rustten op Francis Atterbury. Pas toen John Erskine de regering hierover informeerde, werden Atterbury en zijn kompanen officieel in verdenking gesteld. John Erskine verhuisde daarna, voor zijn eigen bestwil, definitief naar Parijs.

Francis Atterbury en zijn aanhangers werden gearresteerd en opgesloten in de Tower. De correspondentie die hij met de verbannen koninklijke familie in Rome voerde, had hij ondertussen vernietigd, zodat de bewijzen die er nog restten al snel onvoldoende bleken te zijn om zijn arrestatie te rechtvaardigen.

Niettemin werden Francis Atterbury, George Kelly en hun kompanen gearresteerd. Niettegenstaande er weinig bewijsmateriaal was, konden zij enkel op borg vrijkomen mits het betalen van een zodanig hoog bedrag, dat dit voor de meesten onmiddellijk tot een bankroet leidde. Het proces dat daarop volgde, had eigenlijk tot doel om de Tories te onderwerpen, Walpole's monopolie veilig te stellen en om een voorbeeld te stellen.

Tijdens het proces kon er weinig bewezen worden, waardoor er niet veel anders opzat dan Atterbury te verbannen naar Frankrijk. Hij werd van zijn religieuze waardigheden beroofd en het werd hem verboden om nog gemeenschap te hebben met een Britse onderdaan zonder koninklijke toestemming.

Medaille

Vz Een bisschop (met het document in de hand) zit aan een ronde tafel en discussieert met vier samenzweerders

DECRETVM EST REGNO BRITO RESTITVATVR ABACTVS (DCVMIIIVCV = 1722) | CONSPIRATIO.

Het is beslist, laat de banneling terugkeren naar de Britse troon

Kz Diezelfde vijf mannen worden tijdens de samenzwering neergebliksemd. Boven hen in de wolken kijkt het hemelse oog van de voorzienigheid

CONSPIRATE APERIT DEVS ET VOS FVLMINE PVLSAT (CIIDVVVLMIVL = 1723) | BRITANNICA.

Samenzweerders, God ziet alles en slaat jullie neer met zijn bliksem

Graveur: onbekend – 39 mm – brons en lood (Eimer 496)

De vijf belangrijkste samenzweerders die de belangen van James III behartigden waren: Francis Atterbury, Charles Butler, Thomas Wentworth, William North & Grey en Christopher Layer.

De chronografische volgorde van de inscripties verwijst naar de periode van samenzwering, de ontdekking ervan en hun uiteindelijke veroordeling.

Recent werk heeft aangetoond dat één van de kompanen van Atterbury – Charles Spencer – een cruciale rol heeft gespeeld in het complot en deze laatste terecht gewantrouwd werd. Om zijn vel en kapitaal te redden na de *South Sea Company*-crisis, wisselde Charles Spencer (net als John Erskine) geregeld van politieke partij.

Het onverwachte overlijden van Spencer in 1722 zorgde er voor dat het hele politieke plan omtrent het complot moest gewijzigd worden. Hij was voor de Jacobieten de enige link tussen Frankrijk en James III. Dankzij Spencer knepen Frankrijk en hun eerste minister Dubois een oogje dicht in verband met het complot dat Atterbury smeedde. Nu Spencer overleden was, bracht Dubois, die aanvankelijk steekpenningen ontving van Spencer voor het ‘dichtknijpen van zijn oog’, George I op de hoogte van het complot. Vele Jacobieten hielden zich toen van de domme of verdwenen van het toneel.

UNICA SALUS

Deze medaille werd uitgebracht na de *South Sea Bubble*-crisis en was bedoeld om publiciteit voor de Stuarts te maken. De boodschap op deze medaille is duidelijk: de schuld van de *Bubble* wordt hier (onterecht) aan de Hannoveraars toegeschreven. De betekenis van **UNICA SALUS** is ‘de enige redder’, maar kreeg na de aandelen crisis in 1721 ook nog een andere betekenis, nl. ‘de enige zekerheid’.

BM Unica Salus

Vz **UNICA – SALVS** – de enige redder

Buste van James III met een stralende zon op zijn harnas ^[6]

[6] De zon als symboliek voor de Stuarts werd ook bij vroegere medailles veelvuldig gebruikt door o.a. de medailleurs Roettiers.

Kz QVID•GRAVIVUS•CAPTA | MDCCXXI

Wat is er pijnlijker dan in gevangenschap leven – 1721

Een paard (= Hannover) vertrappelt de leeuw (= Engeland) en de eenhoorn (= Schotland). Naast een dorre boom zit een radeloze Britannia die treurt om haar land en haar verloren liefde (James), terwijl de bevolking op de vlucht slaat voor totale armoede. Op de achtergrond: zicht op Londen en de St. Paul's kathedraal.

Goud, zilver, brons en lood – Ø 49 mm

Graveur: ongesigneerd (Eimer 493)

De medaille werd vermoedelijk door de oudste van de Hamerani broers – Ermenegoldo – gegraveerd, alhoewel er bronnen zijn die naar Otto verwijzen. De Hamerani's waren in ieder geval de vaste medailleurs van de Stuarts. Hun atelier was in Rome gevestigd, waar de Stuarts in ballingschap leefden.

De UNICA SALUS was de laatste medaille met het portret van James III. De medailles die nadien werden geslagen zijn met de portretten van zijn zonen Charles en Henry.

Wanneer James III in 1766 overleed, werden er drie exemplaren (brons, zilver en goud) van de UNICA SALUS in zijn graf gelegd. Dit wijst erop dat deze medaille heel veel betekende voor de Stuarts.

Alhoewel deze medaille aanvankelijk was bedoeld als promotiemateriaal dat gratis zou worden uitgedeeld, bleken velen bereid er voor te betalen om de Stuarts te steunen. James wordt op de voorzijde als een Romeinse keizer afgebeeld, met een mantel en een borstplaat waarop een stralende zon prijkt. De inscriptie bovenaan VNICA SALVS betekent 'de enige redder'. Wanneer je de keerzijde van de medaille bekijkt, dan zie je het antwoord waarvan hij de redder is, nl. van de gevaarlijke situatie die de Britten ondervinden met een Hannoveriaans bestuur. Op het eerste zicht is de betekenis van deze medaille vrij evident, maar als deze medaille nader wordt bekeken, dan worden er een aantal details duidelijk zoals de exacte weergave van de stad Londen, de verheerlijking van de Jacobieten, de Stuart-monarchie, de symboliek van de Stuart-eik en uiteraard de gevolgen van de *South Sea 'Bubble'*.

Symboliek van de UNICA SALUS

De UNICA SALUS werd gemaakt om de aandacht van de toeschouwer te trekken. Om het geheimzinnig te houden, wordt de naam van de persoon op de voorzijde niet vermeld. In die periode kende bijna iedereen het profiel van James III via prenten, pamfletten en vroegere medailles, waardoor deze eigenlijk geen naam meer hoefde. Deze werkwijze werd ook door de medailleur Nicolas Roetiers toegepast op de hierna volgende medaille:

Graveur: Norbert Roettiers - 29 mm – brons (Eimer 460)

Het omschrift *CVIVS EST* op de voorzijde van deze medaille uit 1708 kan op verschillende manieren geïnterpreteerd worden: wie is hij? van wie is de troon? van wie is het koninkrijk? ...

Ingewijden wisten onmiddellijk wie er op de medaille stond, anderen hadden hun vermoeden.

Hamerani heeft bij het ontwerpen van de *UNICA SALUS*-medaille met opzet de buste op de voorzijde boller / dikker weergegeven dan de keerzijde. Als de medaille met de voorzijde (buste) naar boven ligt, dan blijft ze zonder problemen liggen — als ze met de keerzijde (Hannover paard vertrappelt de leeuw en de eenhoorn) naar boven wordt gelegd, dan ligt ze onstabiel en wankelt ze.

James III is hier behalve de redder ook nog de bewaker van (en de garantie op) vrijheid, en op financieel vlak, de garantie op een veilige belegging.

Een van de pamfletten die destijds commentaar had op de *South Sea Company*, was getiteld *Salus Populi Suprema Lex* (1721). Vermoedelijk heeft de graveur de woordspeling *Salus* gebruikt voor de medaille.

De *South Sea Company* werd door de Tories opgericht met de bedoeling om de *Bank of England* en de nationale schuld die de Whigs tijdens de regering van Willem III hadden opgebouwd, te laten verdwijnen.

Het zicht op Londen op deze medaille is niet zomaar een panorama, maar toont het financiële hart van Londen waar o.a. de banken, de Beurs en het Parlement zijn gevestigd.

In de *Declaration of 10 October 1720* bevestigt James dat hij de kreet van het volk om hulp heeft gehoord, en dat de tijd is gekomen voor de troonsovername. Eens de koning met zijn volk verenigd is, kan het vertrouwen, het herstel, het geloof en het land terug groeien. Hij begrijpt dat het volk niet gelukkig kan zijn onder het juk van een vreemde koning. Hij tekent deze *Declaration* met *James Rex*.

Bisschop Francis Atterbury zorgde ervoor dat deze verklaring in heel het land werd verspreid. Er werd een geheime commissie samengesteld om uit te zoeken wie in de *South Sea Company* steekpenningen had aangenomen.

De *South Sea 'Bubble'* was een gevaarlijk gevolg van de aandelenhype, ondermijnde het politieke gezag, en bracht het Hannoverbewind in serieuze problemen.

De medaille kan met andere woorden ook een blamage zijn voor de *Act of Union* die in 1707 werd opgesteld, waarbij de vereniging van Ierland, Schotland en Engeland een feit was.

Een andere verklaring voor SALUS kan ook een verwijzing zijn naar de Romeinse godin *Salus* die instond voor het algemeen goedvoelen van het volk en bescherming bood tegen de pest, waarvan er net een uitbraak was ten tijde van de affaire met de *South Sea Company*-aandelen in 1720. Velen geloofden dat de uitbraak het gevolg was van ongeloof, godslastering en aandelenmisbruik. Een andere mogelijke verklaring waarom *Salus* gebruikt werd, is dat het paleis van James III gelegen was aan de voet van de *Salus*-tempel in Rome.

De eik is niet alleen een terugkerend element op de medailles van de Stuarts, maar ook op die van koning Willem en Mary. De dode eik op de UNICA SALUS betekent dat deze boom onder een vreemd gezag afsterft en pas zal bloeien als de rechtmatige koning op de troon zit. De dode eik wijst op onvruchtbaarheid, hongersnood en dood.

Conclusie

Het Atterbury-complot had tot doel het Hannoverbestuur omver te werpen en James III op de troon te zetten. Vanaf het begin was dit complot gedoemd om te mislukken. Na de *South Sea 'Bubble'* ontstond er een regeringscrisis. Deze crisis werd door Francis Atterbury aangewend om de Stuarts op de troon te krijgen. Om het complot in goede banen te kunnen leiden, werd er toenadering gezocht bij Frankrijk en Spanje door Jacobietensoldaten in te zetten in hun regimenten en zo de banden te versterken indien de Stuarts dit nodig zouden hebben bij een herverovering van hun troon.

De geheime commissie die in opdracht van de eerste minister Walpole belast was met het onderzoek, probeerde zoveel mogelijk bewijzen te verzamelen.

Dankzij het feit dat Atterbury en Kelly net vóór hun arrestatie een aantal cruciale brieven hebben laten verdwijnen, konden vele samenzweerders worden beschermd.

De rest van zijn leven bracht Atterbury door in Frankrijk, waar hij aan het hoofd stond van de Jacobieten-groepering. Hij voerde nauwe correspondentie met James III, en zijn toewijding werd door deze laatste enorm gewaardeerd. Hij werd beschouwd als de eerste minister van een koning zonder land, en heeft van James III geregeld de vraag gekregen om hem te vervoegen aan zijn Hof in Rome, maar hij heeft dit altijd geweigerd.

George Kelly kon na 14 jaar gevangenschap ontsnappen en naar Frankrijk vluchten.

De overige kompanen van Atterbury werden ofwel levenslang opgesloten in de Tower of kregen de doodstraf. Een enkeling kreeg gratie op voorwaarde dat die overliep naar de tegenpartij (Whigs).

Opmerkelijk detail: de *South Sea Company* overleefde de crisis dankzij het herfinancieren van de schulden, en bleef actief tot eind de 19de eeuw.

Bibliografie

- J.W. ADAMS, *The medals concerning John Law and the Mississippi system*, Numismatic notes and monographs, no. 167, ANS, New York, 2005, p. 41.
- P. ATTWOOD & F. POWELL, *Medals of Dishonour*, The British Museum Press, 2009, p. 54-55.
- Jesse COLOMBO, *The South Sea Bubble*, 2012.
- Eveline CRUICKSHANKS & Howard ERSKINE-HILL, *The Atterbury Plot*, A Study in Modern History, 2004.
- Noel WOOLF, *The Medallic Record of the Jacobite Movement*, Spink & Son, London, 1990.
- Christopher EIMER, *British Commemorative Medals and their values*, Spink & Son, London, 2010², pp. 82, 85 en 86.
- Neil GUTHRIE, *Unica Salus (1721): A Jacobite Medal and its Context*, The Geor'ian Group Journal xv (2006).
- E. HAWKINS, *Medallic illustrations of the history of Great Britain and Ireland*, vol. II, British Museum, Londen, 1885, p. 451.